

PHRYNOCEPHALUS HELIOSCOPUS HAKKINDA

Doç. Dr. MUHTAR BAŞOĞLU
Zoologi Enstitüsü

Makalenin ismini taşıyan tür, yurdumuzun *Agamidae* familyasına mensup kertenkelelerinden biridir. Türkiyenin Sürüngen ve Amfibileri hakkında elimizde Türkçe olarak bulunan yegâne eserde BODENHEIMER'in bu yazının sonunda zikredilen monografisinde) adı geçen kertenkele yer almamış bulunduğundan burada biraz bilgi vermeyi faydalı bulduk.

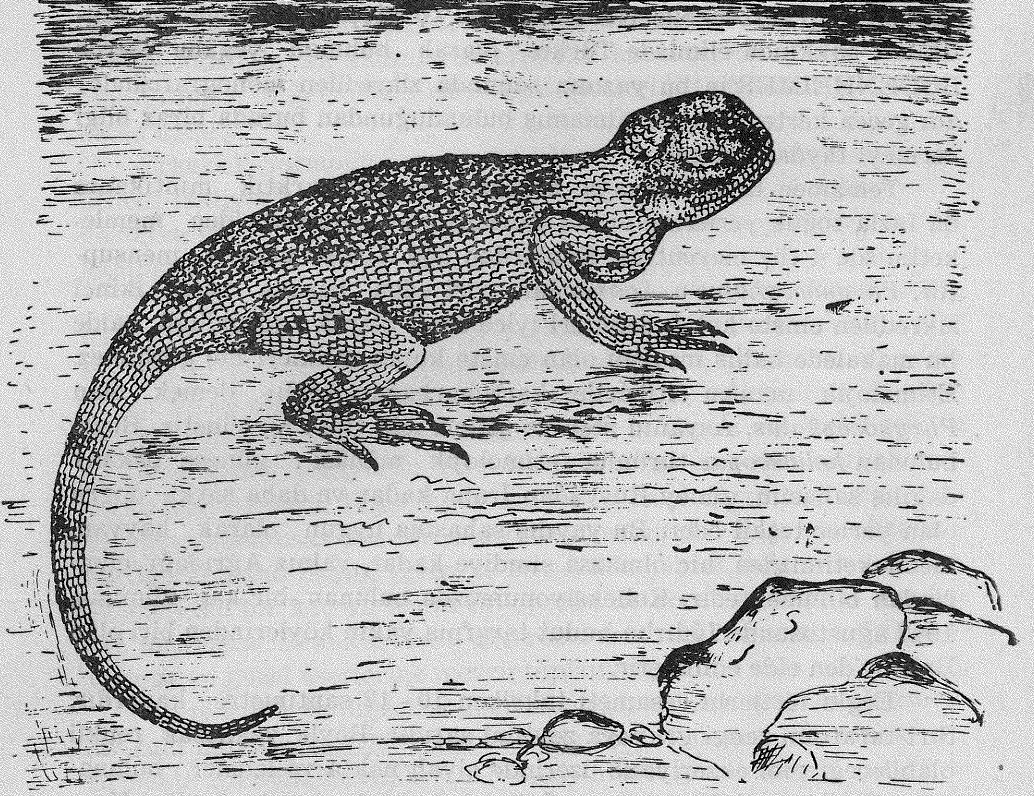
Temamen Eski Dünyaya münhasır ve Palaeartik mıntıkanın da fazla soğuk yerlerine nüfuz etmemiş olan *Agamidae*'den memleketimizde 4 tür mevcuttur. Bunlardan üçü *Agama* cinsine mensuptur. *Phrynocephalus*'u *Agama*'dan ayırt eden başlıca vasıf, ikinci zikredilen cinste kulak delikleri iyice bâriz olarak görüldüğü halde bu makalede bahis mevzuu olan cinste kulak delikleri hiç görülmez. Etimolojik mânâsı itibarile «kara kurbağası başlı» demek olan *Phrynocephalus*, Asyanın step ve çölleri için tipik bir cinstir. Bizde bulunan *helioscopus* türünün (etimolojik mânâsı : güneşe bakan) dağılış sahasını, güney Rusyadan İrana kadar ve daha şarka doğru olan yerler teşkil eder. Bu yayılış sahasına uygun olarak hayvan, memleketimizden, hiç olmazsa şimdiye kadar, yalnız Ağrıdağı civarından bilinmektedir. Koleksiyonumuzda bulunan bir kaç nümune, 1942 ağustosunda Iğdır'ın hudut tarafına yakın köylerinden biri olan Başköy'den elde edilmiştir.

Ergin fertlerin cesameti takriben 10 - 12 santimetre kadardır. Sırt tarafının rengi gri veya zeytuni sarıdır. Böyle yeknesak renkli olabileceği gibi ekseriyetle üzerinde siyah nokta ve lekeler bulunabilir. Bu lekeler bilhassa kuyruk üzerinde bâriz olarak görülür. Hayvanın diğer bir hususiyeti de, kuyruğun kaide tarafında iyice kalın ve yukardan aşağıya basık, ve sonra birden incelererek yuvarlak ve ince olmasıdır.

Böcek ve bilhassa karıncalarla geçinen bu kertenkeleleri yakalamak da pek güç değildir. İnsandan kaçtıkları zaman, umumiyetle diğer kertenkelelerin yaptıkları gibi, bir delik veya yarığa sokulmayı biraz koştuktan sonra ya açıkta dururlar veya, zaten buldukları arazide pek fazla ve büyük olmayan bir nebat altına girmeğe çalışırlar.

Bu enteresan türü, bilhassa şark vilâyetlerinde bulunan meslektaşlarımızdan evlerinde terrarium'da yetiştirip biyolojisini yakından tetkik etmek isteyenler olursa, yetiştirilmesi ve bakılması hakkında kendilerine ayrıca bilgi vermeye memnuniyetle hazırız.

Bu makale için Phrynocephalus'un koleksiyondaki bir numuneden resmini çizen bayan Yedigâr ATEŞ'e teşekkür ederim.

Şekil : 1 — Phrynocephalus helioscopus (3/2 ×)

Literatür

- BODENHEIMER, F. S. (1946) : Türkiyenin Amfibi ve Sürüngenleri bilgisine giriş.
GADOW, (1901) : Cambridge Natural History, Vol. VIII.
MERTENS, R. (1952) : Amphibien und Reptilien aus der Turkei.
Rev. Fac. Sci. Univ. Ist. Sér. B. Tome XVII. Fasc. I.
SCHREIBER, E. (1912) : Herpetologia europaea.
WERNER, F. (1913) : Die Lürche und Kriechtiere (Brehms Tierleben, Bd. 5).